

конформністю підлітків, бажанням бути як усі. Такі мотиви частіше є характерними при вчиненні хуліганства.

Інтерв'ю показало, що, як правило, у неповнолітніх правопорушників відсутня необхідність у задоволенні вищих потреб (саморозвитку, самоактуалізації) і вся діяльність зводиться до задоволення нижчих потреб (поїсти, одягтися).

Поряд із цим у даної категорії підлітків вираженою є потреба в спілкуванні з однолітками і бажання бути потрібним людям. Проте негативні стратегії взаємодії і розв'язання проблем у взаємовідносинах, котрі діти засвоюють у сім'ї, переносяться в сферу спілкування з однолітками й інші сфери, що часто призводить до соціальної дезадаптації.

В умовах негативної сімейної атмосфери в підлітків – девіантів виликають специфічні захисти, які знижують емоційну напругу, котра фіксується у великій частині респондентів цієї групи: наркотики, алкоголь, нюхання клею і т.п. Як правило, вони призводять до збільшення девіанції і часто сприяють вчиненню злочинів, виникненню неврозів, деградації особистості, суїциду.

Список літератури: 1. Батьки і діти: соціальне самопочуття дітей в українських сім'ях // Г.В.Святенко, Л.С.Волинець, С.М. Луценко та ін. Український інститут соціальних досліджень. К., 2000. 2. Антонян Ю.М. Социальная среда и формирование личности преступника. М., 1975. 3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М., 1968. 4. Зайцева З.Г. Неблагополучна сім'я та її вплив на формування особистості дитини / Соціальна підтримка молоді сім'ї. Збірник інформ/ та метод. матеріалів для прац. соціальних служб та молоді. Вип.1. К., Академпрес, 1994. 5. Кошелева А.Д. Значение семьи в эмоционально-нравственном развитии ребенка // Семья и личность. М., 1981. 6. Левкович В.П. Взаимоотношения в семье как фактор формирования личности ребенка. // Семья и личность. М., 1981. 7. Миньковский Г.М. Неблагополучная семья и противоправное поведение подростков // Социологические исследования. 1982. № 2. 8. Проблемні сім'ї: діти і батьки / Ю.М.Якубова, О.Г. Антонова-Турченко, Г.В. Святенко та ін. К., 1998. 9. Ермаков В.Д. Наиболее общие личностные характеристики несовершеннолетних правонарушителей // Трудные судьбы подростков – кто виноват? М., 1991.

Надійшла до редакції 31.08.2001

*О.С. Проневич, канд. іст. наук,
вчений секретар Нац. ун-ту внутр. справ*

БОРЬБА З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ У ФРН ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ДОКТРИНИ АКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Боротьба з організованою злочинністю є одним з найважливіших пріоритетів у діяльності правоохоронних відомств Німеччини. Така позиція цілком закономірна, оскільки цей вид злочинності останнім часом набув у країні надзвичайного розмаху. Федеративна Республіка Німеччина опинилася у епіцентрі активності міжнародних організованих злочинних угруповань.

Згідно з кримінальним законодавством Німеччини, організованою злочинністю визнається планомірне здійснення злочинів, які окремо чи у сукупності становлять суттєву загрозу і направлені на досягнення прибутку або

влади, коли тривалий час або у невизначений строк на основі розподілу ролей і спільних дій більш ніж двома співучасниками використовуються виробничі і комерційні структури, застосовується насилля та інші придатні для залякування засоби або вплив на політику, засоби масової інформації, органи управління, юстиції чи економіки [1, с. 11].

Поняття «насилля» застосовується німецькими правоохоронними при кваліфікації протиправних дій, скоєних організованими злочинними групами. На практиці зустрічається широкий спектр форм насилля та інших придатних для залякування засобів, що проявляються як на рівні заяв про готовність застосувати насилля (наприклад, носіння вогнепальної зброї і акцентування на цьому уваги оточуючих, демонстрація рішучості завдати легких чи тяжких тілесних пошкоджень), так і у безпосередньому скоєнні злочинів.

Здійснення організованими групами діянь, заснованих на насиллі, висловлювання злочинцями загроз застосувати насилля, пояснюється, з одного боку, прагненням злочинців (як правило, організаторів злочину) залучити до скоєння протиправних дій інших осіб або придумати у свідомості членів угруповання розуміння незаконності запланованих дій напередодні здійснення злочину, при його безпосередньому здійсненні чи для залякування співучасників після скоєння. З іншого боку, насилля використовується у відношенні до жертв, щоб паралізувати їхню волю, вселити почуття безпорадності перед агресорами (така форма насилля застосовується при здійсненні злочинів, передбачених нормами кримінального законодавства про наркоторгівлю, торгівлю людьми, сутенерство і т. і.) [1, с. 14-15].

Федеральне відомство кримінальної поліції, як загальнонаціональний центр кримінальної реєстрації та аналізу злочинності у країні, останніми роками оприлюднює загальний звіт про стан боротьби з організованою злочинністю та статистичні дані за окремими видами злочинів, в тому числі й щодо торгівлі людьми. У звіті за 1999 р. фігурували так звані «нічні злочини», що охоплюють торгівлю людьми, сприяння заняттям проституцією, сутенерство та організацію нелегальних азартних ігор [1, с. 24-25].

Базовими для узагальнення є зафіксовані і оброблені аналітичною службою Федерального відомства кримінальної поліції дані німецьких поліцейських органів про розслідувані злочини. Так, підставою для визначення динаміки боротьби з торгівлею людьми є дані про здійснені розслідування злочинів стосовно іноземних громадян, що були кваліфіковані згідно зі ст. 180 в «Торгівля людьми» та ст. 181 «Торгівля людьми з обтяжливими обставинами» Кримінального кодексу ФРН [2, с. 79-80]. Щорічний звіт включає відповідні дані, отримані від уповноважених поліцейських служб за період з 1 січня по 31 грудня поточного року.

У 1999 р. в Німеччині було зафіксовано 257 випадків торгівлі людьми, що у порівнянні з минулим роком на 19,2% менше. Взагалі ж за попередні 1994–1998 рр. було зареєстровано такі показники щодо кількості виявлених фактів торгівлі людьми: 1994 р. – 373, 1995 р. – 522, 1996 р. – 382, 1997 р. – 396, 1998 р. – 318 [3, с.3].

Аналітики Федерального відомства кримінальної поліції схильні пояснювати зниження кількості виявлених в 1999 р. злочинів у порівнянні з 1998 р. впливом низки чинників, найсуттєвішими з яких названі:

1) слабка виконавська активність персоналу поліцейських відомств, уповноважених здійснювати боротьбу з цим видом злочину;

2) надзвичайно широкий спектр завдань поліцейських комісаріатів, що не дозволяє здійснювати предметний контроль за злочинною активністю, спрямованою на торгівлю людьми;

3) кваліфікація фактів торгівлі людьми за іншими нормами кримінального закону, що передбачають меншу міру кримінальної відповідальності (ст. 92-а «Незаконна імміграція», ст. 92-в «Незаконна імміграція з метою працевлаштування» Закону про в'їзд та перебування на території федерації іноземних громадян [4]; ст. 180-а «Сприяння заняттю проституцією» та ст. 181-а «Сугенерство» Кримінального кодексу Німеччини [5, с. 88-93]). Останнім часом представники поліції наголошують, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, мова йде про комплексні і специфічні обставини справи, які вимагають особливо кваліфікованого і делікатного здійснення розслідування. Перекваліфікація злочинів з ознаками торгівлі людьми за іншими статтями Кримінального кодексу є незаконною і заважає виявленню злочинних структур і припиненню їхньої протиправної діяльності.

З іншого боку, факт зростання кількості виявлених і розслідуваних злочинів (статистичні дані за 1994–1995 рр.), пов'язаних з активізацією цього виду злочинної діяльності, поліцейські фахівці пояснюють впливом наступних чинників:

– «послідовною трансформацією прийнятої концепції боротьби зі злочинністю і, як наслідок, підвищенням чутливості поліції по відношенню до діяльності злочинного елемента» [3, с.4];

– створенням спеціалізованих поліцейських підрозділів і зростанням рівня професійної підготовки їх персоналу, пов'язаного зі знанням злочинного середовища;

– реалізацією спеціальних освітніх програм, спрямованих на удосконалення професійної підготовки працівників поліції;

– поглибленням співробітництва поліції з іншими державними установами (службами по роботі з іноземцями, органами юстиції тощо).

Спеціалізація поліцейських служб позитивно впливає на якість і темпи розслідування. Так, у 1999 р. з 257 розслідуваних кримінальних справ, пов'язаних з виявленням фактів торгівлі людьми, 77 справ були у веденні відомств, що спеціалізуються на боротьбі з організованою злочинністю (29,9% від загальної кількості справ, що на 16,4 % більше у порівнянні з показниками 1998 р.). Як свідчить практика, коефіцієнт корисної дії, розмах та інтенсивність розслідувань (структурних розслідувань), здійснених підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, значно вищий, ніж показники інших служб.

Як правило, спеціалісти Федерального відомства кримінальної поліції прискіпливо аналізують склад осіб, потерпілих внаслідок торгівлі людьми. В 1999 р. було зареєстровано 801 особу, що має статус жертви «трафікерів»

(торговців людьми). За національною ознакою вони: українці – 21,7%, поляки – 14,4%, росіяни – 11,4%, литовці – 11,0%, чехи – 6,9%, білоруси – 5,9%, угорці – 3,8%, болгари – 3,5%, словаки – 3,0%, латиші – 2,5%, представники інших національностей – 15,9%. У порівнянні з показниками 1998 р. були виявлені такі зміни щодо чисельності жертв за національною ознакою: українці – плюс 8,2%; поляки – мінус 2,7%; росіяни – плюс 2,6%; литовці – плюс 4,4%; чехи – мінус 5,5%; білоруси – плюс 3,5% [3, с.7-8].

За статевою ознакою у 1999 р. майже всі виявлені жертви торгівлі людьми були жінками (zareєстровано лише 2 особи чоловічої статі), а за віковою ознакою статистика жертв злочинів така:

Вік жертви	1994	1995	1996	1997	1998	1999
до 13 років	0	0	0	1	0	0
від 14 до 17 років	81	107	58	52	36	27
від 18 до 25 років	591	789	803	692	534	501
понад 25 років	158	329	240	288	219	213
вік невизначено	215	296	225	168	51	60
Всього	1045	1521	1326	1201	840	801

У 1999 р. за скоєння злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, було обвинувачено 805 осіб, серед яких лідирували представники таких країн: Німеччини – 38,9%, Туреччини – 15,3%, Польщі – 6,6%, Литви – 3,7%, Російської Федерації – 3,7%. України – 3,2%, Югославії – 3,1%, інших країн – 25,5%. Симптоматично, що з 313 обвинувачених громадян ФРН 63 особи були народжені за межами Німеччини і походили переважно з Росії – 17, Туреччини – 12, Польщі – 10, Казахстану – 7 [3, с.9].

Характеристика злочинців за статевою ознакою із врахуванням даних за попередні роки виглядає наступним чином:

Стать	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Чоловіки	739	953	967	895	628	668
Жінки	163	194	182	200	115	127
Стать невідома	2	2	5	11	8	10
Всього	904	1149	1154	1106	751	805

670 жертв з 801 постраждалих осіб, у 1999 р. дали показання щодо свого правового статусу при перетинанні державного кордону ФРН. 280 жертв (41,8%) прибули до Німеччини на законних підставах, а інші 390 особи (58,2%) подорожували нелегально. Характерно, що при визначенні законності перебування іноземця на території Федеративної Республіки Німеччини правоохоронні органи виходять з того, що перехід кордону є незаконним вже тоді, якщо жінка прибуває до країни з наміром отримати роботу. При цьому не є важливим, чи є у жінки дійсні документи для перетинання кордону. Для обґрунтування нелегальності значущим є суб'єктивний момент. Об'єктивне

визначення нелегального переходу кордону на момент в'їзду особи до ФРН неможливе.

Як правило, більшість постраждалих жінок займалися у Німеччині наданням сексуальних послуг. За поліцейськими даними станом на 1999 р., 22,6% опитаних жертв добровільно погодилися займатися проституцією, але не були проінформовані про реальні умови перебування і роботи, стосовно 7,1% жінок при вербуванні було застосовано насилля (при перебуванні на території федерації насилля зазнало 53,2% опитаних жертв, яких примушували до початку або продовження заняття проституцією), а 42,5% постраждалих не знали справжньої мети поїздки до Німеччини. Сексуальні послуги постраждалими надавалися клієнтам переважно при барах, борделях або за місцем проживання повії, хоча практикувалися відвідини клієнтів за місцем їх постійного помешкання або у готелях. Вуличний проституція і надання послуг в пунктах перебування біженців відводилася другорядна роль.

Зауважимо, що у 2000 р. в Німеччині зусиллями громадськості була розгорнута широка дискусія щодо визначення статусу «жриць любові». Найдискусійнішими виявилися питання про те, чи повинно бути заняття проституцією кримінально переслідуваним та як могло б відбитися на торгівлі людьми професійне визнання проституції [3, с.18].

Враховуючи надзвичайну важливість особистих показань постраждалих при розслідуванні подібних категорій справ, значний резонанс завжди викликає проблема визначення статусу виявлених жертв торговців людьми. Якщо раніше майже всі постраждали висилалися за межі Німеччини, то нині дещо видозмінене імміграційне законодавство ФРН дозволяє при певних обставинах залишатися. Перебування жертв характеризується за такими позиціями [3, с. 11]:

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Вислання	395	784	584	524	345	318
Дозвіл на проживання	76	69	51	53	97	109
Добровільне повернення	110	212	253	216	119	136
Участь у поліцейській програмі захисту свідків	23	34	29	20	14	27
Інше	74	189	192	120	50	57
Невідомо	367	467	472	268	215	154
Всього	1045	1753	1581	1201	840	801

Під розділом «інше» слід розуміти одруження, подання клопотання щодо отримання притулку або перебування у Німеччині на інших підставах. Помітка «невідомо» означає, що необхідна інформація не отримана.

На готовність жертв давати показання проти злочинців впливають загрози в їх адресу після повернення на батьківщину або загрози близьким. У 1999 р. показання проти злочинців дали 344 жертви (42,9%), з них 65 осіб

отримали загрози. Відмовилися через побоювання помсти з боку злочинців співробітничати з органами слідства 457 осіб (57,1%) [3, с.12].

Для реабілітації постраждалих внаслідок злочинної діяльності «трафікерів» жінок з 1987 р. у Німеччині заснований федеральний Координаційний центр запобігання торгівлі жінками і насилля над жінками в процесі міграції з штаб-квартирою у Потсдамі, що представляє інтереси 34 жіночих організацій та спеціалізованих консультативних бюро. У рамках активно здійснюваної міжнародної лобістської діяльності представники Координаційного центру на початку 2000 р. підготували «Тіньову доповідь» про становище постраждалих жінок у ФРН і направили до уряду Німеччини та в адресу комітету з прав жінок ООН.

З лютого 1997 р. при Міністерстві у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок і молоді ФРН існує федеральна робоча група по протидії торгівлі жінками. Створенням цієї структури уряд Німеччини визнав серйозність і масштабність проблеми та необхідність вжиття комплексних заходів щодо обмеження поширення цього явища. Серед інших підрозділів цього органу діє спеціальна підгрупа, що складається з поліцейських службовців, представників міністерства і членів консультативних бюро по реабілітації жінок, постраждалих внаслідок торгівлі людьми. Головним призначенням підгрупи є налагодження тісного співробітництва між спеціалізованими поліцейськими службами по протидії торгівлі людьми та німецькими і міжнародними жіночими організаціями.

Резюмуючи, зазначимо, що в Німеччині здійснюється серйозна пілестрахована робота по боротьбі з торгівлею людьми, однак розрізнених зусиль правоохоронців, політичних діячів і громадських активістів недостатньо. Нині всі добре розуміють, що досягнення успіху у протидії поширенню торгівлі людьми (і перш за все жінками з метою примусу до надання сексуальних послуг) можливо лише за умови тісної кооперації та координації зусиль зацікавлених державних органів, недержавних громадських організацій і окремих осіб як на національному, так і міжнародному рівнях.

Список літератури: 1. Lagebild Organisierte Kriminalität Bundesrepublik Deutschland 1999. Kurzfassung.- Wiesbaden, 2000; 2. Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 10. März 1987 (Bundesgesetzbuch. I – S. 945, 1160) // Strafrecht . – Baden-Baden, 1992; 3. Bundeskriminalamt. Lagebericht Menschenhandel 1999.- Wiesbaden, 2000; 4. Gesetz über die Einreise und den Aufenthalt von Ausländern im Bundesgebiet (Ausländergesetz – AusLG) vom 9. Juli 1990 // Bundesgesetzblatt. I. – S. 1354; 5. Wiczorek E. Strafrecht: Kurzlehrbuch mit Erläuterungen zum Besonderen Teil des StGB. – Stuttgart, 1980.

Надійшла до редколегії 14.06.2001